

У статті розглядається актуальність і необхідність посиленої психологічної та управлінської підготовки інженерних кадрів. Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день успішність їх професійної діяльності залежить не тільки від вирішення суто виробничих завдань, але й від врахування психологічного фактора в побудові спільної діяльності.

Ключові слова: інженерні кадри, професійна освіта інженерів, психологічна підготовка інженерних кадрів, управлінська підготовка інженерних кадрів.

M. Lanskih

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL AND MANAGEMENT OF FUTURE ENGINEERS ' TRAINING

The article discusses the relevance and necessity of enhanced psychological and managerial training of engineering personnel. This is due to the fact that today the success of their professional activity depends not only on the decision of practical tasks, but also on account of psychological factors in the construction of the joint activity.

Keywords: engineers, professional engineering education, psychological training of engineering personnel, management, engineering staff training.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 371.3:159.9

*Rinco I.V.,
Київ, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Постановка проблеми. В умовах модернізації вітчизняної освіти особливо у сфері підготовки професійних керівників і фахівців для перспективних галузей економіки, науки та культури гостро постає проблема пошуку, добору і фахової підготовки найбільш здібної, талановитої молоді, проблема формування нової інтелектуальної еліти

нації, лідерів нашої сучасності. Тому підготовка таких лідерів є одним з головних завдань вищої школи. Вирішення завдань підготовки професійних керівників і конкурентоспроможних фахівців-інженерів потребує пошуку нових форм, нетрадиційних підходів до організації навчальної діяльності студентів у технічних університетах, підвищення рівня їх лідерських якостей. У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність удосконалення системи освіти, спрямованої на формування особистості майбутнього інженера-лідера, який усвідомлює свої можливості, прагне до розвитку лідерського потенціалу, до самоосвіти, самовдосконалення, максимальної самореалізації та досягнення життєвого успіху.

Проблема підготовки майбутніх лідерів є однією з важливих проблем, а в умовах кризи – однією з головних проблем у педагогіці вищої освіти. Сприятим цьому може введення як однієї з педагогічних умов, діагностики лідерських якостей майбутніх інженерів, яка потрібна для визначення закономірностей та механізмів становлення та розвитку лідерського потенціалу.

Аналіз основних досліджень. Багато вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, соціологів звертають серйозну увагу на проблему лідерства та лідерських здібностей особистості. Ними досліджуються найбільш сприятливі ситуації та умови для висунення особистості на лідируючі позиції, створюються методики формування лідерських якостей та розвитку лідерського потенціалу студентів. Переважна більшість теоретико-методологічних положень та обґрунтувань змісту педагогічної творчості та технології її формування можуть бути в цілому застосовані для розв'язання завдань підготовки професіоналів-лідерів. Про це свідчать роботи таких науковців, як: Ю. Бабанський, Г. Балл, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Леонт'єв, А. Ліготський, В. Луговий, В. Моляко, Н. Ничкало, П. Перепелиця, З. Решетова, В. Рибалко, С. Сисоєва, Б. Юдіна та ін. Формуванню сучасної теорії і практики управління соціальними системами, науковому менеджменту, аспекти якого можуть застосовуватися для розв'язання завдань підготовки лідерів-професіоналів присвячені роботи відомих вчених: Г. Ганта, Л. Гільберта, Г. Емерсона, Л. Ерхарда, Дж. М. Кейнса, А. Маслоу, Е. Мейо, Д. Муні, Г. Мюнстерберга, Г. Мюрдала, Ф. Тейлора, Л. Урвіка, А. Файоля, М. Фоллета, Г. Форда, М. Фрідмана, Л. Якокка та ін. Різні аспекти феномену лідерства досліджуються та розглядаються у роботах Т. Гури, О. Ігнатюк, С. Новикової, О. Пономарьова, О. Романовського, А. Тіхонова, Л. Уманського та ін. [1, 2, 3, 4, 5]. Вище зазначені вчені досліджують формування лідерського

потенціалу у студентів вищих навчальних закладів. В цих дослідженнях розроблена концепція, механізми розвитку лідерського потенціалу у студентів в умовах вищої школи.

Але є потреба пошуку ефективних механізмів розвитку лідерського потенціалу, розробки нових методологій та їх застосування в процесі підготовки студентів, майбутніх інженерів, для чого необхідні експериментальні дослідження лідерських якостей у студентів технічних університетів. Однією з необхідних методологій для формування і розвитку лідерського потенціалу у студентів технічних університетів є діагностики лідерських якостей у майбутніх інженерів під час професійної підготовки. Практична значущість цієї проблеми величезна, оскільки її вирішення дозволяє усунути наявні протиріччя.

- між вимогами до лідера та його якостями;
- між зростаючими вимогами до методологій з розвитку лідерського потенціалу та відсутністю механізмів розвитку лідерського потенціалу.

Актуальність цієї проблеми зумовила тему цієї статті.

Основною метою статті є вивчення проблеми формування лідерських якостей майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки в технічних університетах. Проблема розглядається на підставі теоретичного обґрунтування діагностики лідерських якостей майбутніх інженерів як необхідної педагогічної умови для формування у них лідерських якостей і результатів і аналізу констатувального експерименту.

Виклад основного матеріалу. Введення такої педагогічної умови як діагностика лідерських якостей у майбутніх інженерів дозволяє вже на початковому етапі навчання в технічних університетах не тільки виявити стартові лідерські можливості майбутніх інженерів, а й відстежувати характер динаміки розвитку лідерських якостей у студентів у процесі професійної підготовки. Педагогічна діагностика професійно-особистісного розвитку студентів повинна бути системою безперервного спостереження, вимірювання, контролю, корекції і проектування професійно-значущих лідерських якостей майбутніх інженерів, що необхідно для оптимізації процесу професійної підготовки фахівця.

Проведення педагогічної діагностики має відбуватися на основі виконання вимог акмеологічного підходу. Останній передбачає не тільки виявлення потенційних і актуальних лідерських якостей, але й врахування їх при подальшому виборі необхідного педагогічного

впливу в освітньому процесі, формуванні зацікавленості самого студента у мінімізації своїх слабких сторін та розвитку професійно значущих лідерських якостей шляхом прояву себе як організаційного лідера.

У структурі проведення діагностики ми можемо виділити три основних етапи: вхідний, поточний і заключний. При цьому кожен з них має містити наступні блоки: 1) оцінку лідерських якостей за обґрунтованими критеріями і показниками; 2) роботу зі студентами за підсумками діагностичної оцінки; 3) підготовку аналітичних матеріалів; 4) допомогу студенту в складанні програм лідерського зростання; 5) оцінку і корекцію запланованих програм. Поточний етап педагогічної діагностики є своєрідною формою корекції та контролю розвитку лідерських якостей студентів. В межах заключного етапу доцільна поглиблена діагностика досягнутого рівня розвитку лідерських якостей студента після реалізації комплексу педагогічних умов.

Успіх лідерського зростання майбутніх інженерів при введенні педагогічної діагностики може досягатися поєднанням наступних взаємопов'язаних факторів: а) вмотивованістю самого студента до лідерського зростання і до подолання можливих обмежень; б) ступенем відповідності професійної підготовки до запитів самого студента; в) використанням нових інформаційних технологій (пакет вимірювачів, база даних, інформаційно-методичний банк необхідної інформації для студентів і викладачів, глобальні та локальні мережі та ін.), що забезпечують ємність, комплексність та оперативність отримання необхідної інформації.

Запропонована система передбачає створення основи для ефективної індивідуалізованої роботи з розвитку студента, як лідера, шляхом: 1) організації корекційно-розвиваючих занять, що орієнтуються на конкретні групи проблем у студентів в процесі професійної підготовки; 2) адаптації структури та змісту професійної підготовки до особливостей контингенту студентів.

При проведенні педагогічної діагностики необхідно враховувати, що всі компоненти діагностики мають бути вбудовані в навчальний процес таким чином щоб виконувались наступні умови: 1) проведення навчальних занять та педагогічної діагностики повинно відбуватися одночасно; 2) етапи діагностики повинні бути включені в структуру навчальних курсів (наприклад, поточна діагностика проводиться в межах занять з «Філософії», «Основ управління соціальними системами» та ін.); 3) дані педагогічної діагностики

мають бути використовуватися і враховуватися як самим студентом так і всіма викладачами на заняттях з різних дисциплін; 4) застосовувані діагностичні методики повинні представляти собою не тільки тестові матеріали, але й містити пізнавальний аспект, професійні вправи, завдання і ситуації.

Для проведення педагогічної діагностики можуть бути запропоновані наступні методи: анкетування, комплекс психолого-діагностичних методик, наприклад: методика на визначення лідерського потенціалу; методика визначення макіавеллізму; опитувальник по визначенню комунікативних та організаційних здібностей (КОС-2); тести: «Лідер», тестування на визначення ефективності керівництва та лідерських здібностей за методикою Е. Жарікова, Е. Крушельницького; тест на визначення здібності бути лідером і багатофакторний опитувальник лідерства. Ці методики були опробовані на практиці під час проведення констатувального експерименту. В дослідженні приймали участь тридцять студентів - 18 чоловіків та 12 дівчат віком від 23 до 25 років. Вони закінчили Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» на різних факультетах. Всі вони стали аспірантами першого курсу НТУ «ХП». Діагностика лідерських якостей була проведена під час навчально-виховного процесу під час аудиторних занять по філософії в грудні 2014 року. Дослідження розпочинали з анкетування, під час якого респонденти визначили лідерські якості, які на їхню думку сприяють успіху в роботі сучасного лідера; а також лідерські якості, які найбільш значимі для них в майбутньому. Анкетування дозволило визначити рівень реалізації можливостей студентів та їх лідерських здібностей під час навчання в НТУ «ХП».

Аналіз результатів дослідження лідерських якостей студентів-випускників НТУ «ХП» дозволив визначити найбільш значиму для них в майбутньому групу лідерських якостей та розділити її на дві категорії: якості, що були зазначені в анкеті і якості, що були запропоновані самими опитуваними. Проаналізувавши результати дослідження можемо зазначити, що 34% опитуваних указали на високий рівень реалізації своїх організаційних здібностей під час навчання, 13% вважають низьким рівень реалізації організаційних здібностей під час навчання. Але впродовж дослідження 40% піддослідних показали низький рівень володіння організаційними здібностями і лише 20% опитуваних показали високий рівень володіння організаційними здібностями.

Що до комунікативних здібностей - 60% опитуваних указали на високий рівень реалізації своїх комунікативних здібностей під час навчання, 7% опитуваних вважають низькою реалізацію своїх комунікативних здібностей. При цьому впродовж дослідження 26% опитуваних показали низький рівень володіння комунікативними здібностями, і 60% опитуваних показали високий рівень володіння комунікативними здібностями.

Респонденти указали на високий рівень реалізації амбіційності під час навчання - 54% опитуваних; середнім рівень реалізації амбіційності під час навчання вважають 46% респондентів.

Опитувані зазначили високий рівень реалізації діловитості під час навчання - 46% респондентів, при 7% респондентів, що вважають низькою реалізацію своєї діловитості під час навчання.

34% опитуваних указали на високий рівень реалізації своїх творчих рис під час навчання, 13% респондентів вважають низькою реалізацію своїх творчих рис.

Респонденти указали на високий рівень реалізації працьовитості під час навчання - 74% опитуваних, при 26% респондентів, які вважають середнім рівень реалізації своєї працьовитості під час навчання.

60% опитуваних зазначили високий рівень реалізації ініціативності під час навчання, 7% опитуваних вважають низьким рівень реалізації своєї ініціативності під час навчання.

На високий рівень реалізації наполегливості під час навчання указали 80% респондентів, 20% респондентів вважають середнім рівень реалізації своєї наполегливості під час навчання.

Високий рівень реалізації відповідальності під час навчання зазначили 72% опитуваних, при 28% респондентів, які вважають середнім рівень реалізації своєї відповідальності під час навчання.

Зазначили, що вони реалізували своє нестандартного мислення під час навчання - 34% опитуваних, при 7% респондентів, що вважають низьким рівень реалізації нестандартного мислення під час навчання.

67% опитуваних указали на високий рівень реалізації цілеспрямованості під час навчання, і 7% респондентів вважають низьким рівень реалізації цілеспрямованості під час навчання.

Зазначили високий рівень реалізації рішучості під час навчання 67% опитуваних, і 7% опитуваних вважають низьким рівень реалізації рішучості під час навчання.

Високий рівень реалізації етичності поведінки під час навчання зазначили 80% респондентів, і 7% респондентів вважають низьким рівень реалізації етичності поведінки під час навчання.

На високий рівень реалізації професійної компетентності під час навчання указали 80% опитуваних, і 20% опитуваних вважають середнім рівень реалізації професійної компетентності під час навчання.

60% опитуваних вважають, що вони на високому рівні реалізували під час навчання мотивацію до успіху, і 7% опитуваних вважають низьким рівень реалізації мотивації до успіху під час навчання.

Усього 26 % опитуваних указало на високий рівень реалізації схильності до ризику під час навчання, і 7% опитуваних вважають низьким рівень реалізації схильності до ризику під час навчання.

Також 26% респондентів указало на високий рівень реалізації під час навчання здібності впливати на підлеглих, 20% респондентів вважають низьким рівень реалізації під час навчання здібності впливати на підлеглих.

Впродовж дослідження виявлено, що 40% опитуваних показали низьку ступінь володіння лідерськими якостями і лише 13 % опитуваних мали високий ступінь лідерських якостей. Повної здатності бути лідером не виказав ніхто з опитуваних. Таким чином, була наочно показана недостатня сформованість лідерських якостей у студентів НТУ «ХП», що закінчили курс навчання в технічному університеті. Тому проблема розвитку лідерських якостей у студентів технічних університетів в процесі професійної підготовки є актуальною і потребує подальшого вивчення.

Таким чином, на підставі вище викладеного матеріалу варто зазначити наступне:

1. Аналіз досліджень філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури вказує на те, що питання вивчення теоретичних і прикладних проблем лідерства серед студентської молоді недостатньо розроблені, а тому потребують подальшого вивчення, зокрема залучення педагогічної діагностики лідерських якостей як необхідного елементу професійної підготовки майбутніх інженерів в технічних університетах.

2. В статті запропоновано структурні компоненти такої умови для виявлення і формування лідерських якостей майбутнього інженера як педагогічна діагностика оцінки лідерських якостей за обґрунтованими критеріями і показниками, а саме: роботу зі студентами за підсумками діагностичної оцінки; підготовку аналітичних матеріалів; допомогу студенту в складанні програм лідерського зростання; оцінку і корекцію запланованих програм.

3. На прикладі дослідження лідерських якостей у групі аспірантів НТУ «ХП» актуалізується необхідність педагогічної

діагностики лідерських якостей у студентів технічних університетів. Педагогічна діагностика професійно-особистісного розвитку студентів повинна бути системою безперервного спостереження, вимірювання, контролю, корекції і проєктування професійно-значущих лідерських якостей майбутніх інженерів, що необхідно для оптимізації процесу професійної підготовки фахівця.

Список літератури: 1. Новикова С.А. Эмпирическое исследование уровня развития лидерских качеств будущих менеджеров / С.А. Новикова // Гуманизация образования в России: сб. науч. тр. - Магнитогорск : МаГУ, 2008. - С. 198-201. 2. Романовський О.Г. Психологія управління: навч. посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева; - Х.: НТУ «ХП», 2000. - 160 с. 3. Тихонов А. К. Ключевые качества современного лидера / А. К. Тихонов // Вестник НЛП. - 2010. - №31. - С. 23-24. 4. Уманский Л.И. Поэтапное развитие группы как коллектива / Л.И. Уманский // Коллектив и личность . М.: Изд-во «Наука», 1975. - С. 77-87. 5. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності /О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, О.А. Ігнатюк, Т.В. Гура та ін./за ред. О.Г.Романовського та О.С. Пономарьова. – Х.: Видавець Савчук О.О.; НТУ «ХП», 2011. – 336 с

Bibliography (transliterated): 1. Novykova S.A. Empyrycheskoe yssledovanye urovnya razvytyya lyderskykh kachestv budushchykh menedzherov / S.A. Novykova // Humanyzatsyya obrazovanyua v Rossyy: sb. nauch. tr. - Mahnytohorsk : MaHU, 2008. - S. 198-201. 2. Romanov's'kyu O.H. Psykholohiya upravlinnya: navch. posibnyk / O.H. Romanov's'kyu, O.S. Ponomar'ov , A. O. Lavrent'yeva; - Kh.: NTU «KhPI», 2000. - 160 s. 3. Tykhnov A. K. Klyuchevye kachestva sovremennoho lydera / A. K. Tykhnov // Vestnyk NLP. - 2010. - #31. - S. 23-24. 4. Umansky L.Y. Poetapnoe razvytye hruppy kak kollektiva / L.Y. Umansky // Kollektiv y lychnost' . M.: Yzd-vo «Nauka», 1975. - S. 77-87. 5. Formuvannya psykholohichnoyi hotovnosti maybutnikh fakhivtsiv do profesiyanoi diyal'nosti /O.H. Romanov's'kyu, O.S. Ponomar'ov, O.A. Ihnatyuk, T.V. Hura ta in./za red. O.H.Romanov's'koho ta O.S. Ponomar'ova. – Kh.: Vydavets' Savchuk O.O.; NTU «KhPI», 2011. – 336 s

Ріпко І.В.

ДІАГНОСТИКА ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

В статті пропонується структура та компоненти педагогічної діагностики для виявлення та формування лідерських якостей майбутніх інженерів в процесі професійної підготовки. На прикладі

дослідження лідерських якостей у групі аспірантів НТУ «ХПІ» актуалізується необхідність педагогічного діагностування лідерських якостей у студентів технічних університетів.

Ключові слова: педагогічна діагностика, лідерські якості, підготовка майбутніх інженерів, експеримент, умови виявлення, умови формування, умови розвитку.

Репко И.В.

ДИАГНОСТИКА ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ КАК НЕОБХОДИМЫЙ ЭЛЕМЕНТ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье предлагается структура и компоненты педагогической диагностики для выявления и формирования лидерских качеств у будущих инженеров в процессе профессиональной подготовки. На примере исследования лидерских качеств в группе аспирантов НТУ «ХПИ» актуализируется необходимость педагогического диагностирования лидерских качеств у студентов технических университетов.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, лидерские качества, подготовка будущих инженеров, эксперимент, обнаружении, условия формирования, условия развития.

Ripko I.

DIAGNOSIS LEADERSHIP QUALITIES AS AN ESSENTIAL ELEMENT IN TRAINING OF FUTURE ENGINEERS IN THE TECHNICAL UNIVERSITY

The paper proposes the structure and components of pedagogical diagnostics to identify and formation of leadership qualities of future engineers in the process of training. The Case of leadership in a group of graduate students NTU "KPI" actualized need for pedagogical diagnosing leadership qualities in students of technical universities.

Keywords: pedagogical diagnostics, leadership, training of future engineers, experiment, detection, formation conditions, conditions of development.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 159.923–056.83+616.89

Сосин И.К., Чуев Ю.Ф., Гончарова Е.Ю.,
г. Харьков, Украина

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРЕДИКТОРЫ ТРЕВОЖНЫХ СОСТОЯНИЙ СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ: ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПРОБЛЕМЫ

Введение. Тревогу (как ситуационное, преходящее эмоциональное состояние) и тревожность (как относительно устойчивую черту личности) специалисты относят к категории наиболее распространенных, полиморфных, вариабельных, психометрически нередко трудно идентифицируемых явлений в мире психики и психологии человека, его эмоций и переживаний [1, 2]. *«Тревога представляет собой настолько распространенное переживание, что не верится тем, кто утверждает, будто полностью от нее освобожден»*(Ch. Rycroft) [3].

Как свидетельствует наш многолетний опыт преподавания патопсихологии в вузе, не является исключением в отношении состояний тревоги и студенческая молодежь.

Различные методы психологии и патопсихологии позволили констатировать среди контингента студентов высших учебных заведений весь диапазон тревожной проблематики: от физиологической нормы - латентных, скрытых, ларвированных, субклинических, легких форм тревоги (тревожности) до представляющих патопсихологическую, психопатологическую и физическую угрозу здоровью - генерализованных тревожных расстройств, состояний страха и панических атак. *«Интенсивная тревога является одним из самых мучительных аффектов, которую мы можем испытывать»* (К. Хорни) [4, 5].

Факторы, способствующие актуализации и трансформации состояний тревоги в сторону утяжеления, весьма разнообразны и зависят как от ноцицептивной интенсивности внешнего "генератора" тревоги, так и врожденных особенностей личности респондентов, испытывающего тревогу.

Тревога, достигшая клинически средней и тяжелой степени выраженности, может быть травмирующей и обуславливать развитие реакции "сражение или бегство" (fight or flight). Индивид в состоянии "сражения" всегда готов к какой-то воспринимаемой агрессии и